

Településtervezési irányelvek honvédségi települések vonatkozásában

Harter György mk. őrnagy

A honvédségi települések, mint védelmi jellegű objektumok igen sok tekintetben eltérnek az általánosan ismert városépítési és településtervezési irányelvektől. Ezért a jelen tanulmány számos szubjektív elgondolást is tartalmaz és mintegy vitaindító értekezést a véglegesen kialakítandó és későbbiekben esetleg jóváhagyásra kerülő katonai objektumok településtervezési irányelveihez.

A tanulmány összeállításánál felhasználtam a laktanyák életének általam végzett megfigyelését, a külföldi tanulmányutak alkalmával szerzett tapasztalatokat és a jelenleg kialakult és a további fejlesztést megszabó országos érvényű tervezési irányelveket.

A honvédségi települések két fő csoportba sorolhatók:

1. a huzamos tartózkodásra és laktanyai életre szolgáló települések;
2. átmeneti tartózkodásra, rövid használatra szolgáló települések.

Az első csoportba tartoznak a laktanya jellegű települések, ahol tulajdonképpen a hivatásos állománnyal együtt a tényleges szolgálatra bevonult sorállomány, a katonai rend szerinti életét éli.

A második csoportba olyan települések tartoznak, melyet egy-egy egység csak átmenetileg, gyakran csak néhány napra vagy órára használ. Ilyenek általában a lőterek, kiképző területek, vízi gyakorlóterek, hadműveleti repülőterek.

Jelen tanulmányban elsősorban az állandó tartózkodásra szolgáló település formákkal szeretnék foglalkozni. Ezek, az állandó elhelyezést szolgáló laktanyák két fő csoportba oszthatók:

1. a szárazföldi csapatok települései;
2. a nem szárazföldi, magyarországi vonatkozásban elsősorban a légi-erő, kisebb számban a folyami flottilla és egyes műszaki csapatok települései.

Ezen két fő típuson belül is még további csoportok különböztethetők meg. Így a szárazföldi csapatoknál is külön telepítési, elhelyezési igényei vannak a gépkocsizó lövész-, harcokcsi-, tüzér-, műszaki-, híradó-, rádiótechnikai- és rakétaegységeknek. A második fő csoportba tartozó laktanya típusok jellemzője az, hogy a főlétesítmény, a raktár vagy kikötő

határozza meg elsősorban a laktanya, illetve a telepítés irányelveit és ezeket a telepítési irányelveket minden esetben a fölétesítmény zavartalan kiszolgálásának szempontjai szerint kell telepíteni. Esetleg még olyan áron is, ha ez nem mindig a leggazdaságosabb megoldást adja. (Pl. talajvizet terület, kedvezőtlen geológiai adottságok stb.)

Az első csoportba tartozó szárazföldi csapatok elhelyezését és állandó tartózkodását biztosító települések is befogadóképesség és technikai telephely vonatkozásában igen nagy méretbeli eltérést mutatnak. Általános irányelvként azonban ki lehet mondani, hogy néhány speciális esettől eltekintve a telepítés és elhelyezés nagyságrendje szempontjából alapegységként a zászlóalj nagyságrendű egységek települését lehet alapul venni. Mert a kisebb egységek, önálló osztályok vagy zászlóaljak elhelyezési, iroda, telephely és raktár igényei körülbelül az egység szintű zászlóalj igényeit érik el. A nagyobb, ezred szervezésben működő egységek elhelyezési igényei a zászlóalj alapelhelyezési igényének többszörösei. Ilyen szervezésben is a zászlóalj az a legkisebb szervezet, amely önállóan tevékenykedik és önállóan kezel anyagot, üzemeltet technikát, különálló vagy elkülönített telephelyet is igényel.

Ezen meg gondolás figyelembevételével a típusterveket is az alap-egységek elhelyezésére célszerű kidolgozni és ezt az adaptálás követelményeinek megfelelően módosítani. Mivel az így kialakított típusok biztosítják azt a követelményt, hogy diszlokációs változások, továbbá a különböző fegyvernemek eltérő igényei, az épületek szerkezeti és funkcionális változtatását a legkisebb mértékű átalakítás mellett tudják biztosítani.

A laktanyák telepítési helyét a hadművelleti és diszlokációs szempontokon kívül, az alábbi szempontok szerint kell kiválasztani:

1. Főszempontként kell tekinteni, hogy egy új településnél a fejlesztési lehetőség biztosítva legyen, továbbá biztosítva legyen a laktanyán belüli katonai élet és a kiképzés zavartalansága.

2. Gazdaságossági szempontból törekedni kell arra, hogy a kijelölt telepítési hely geológiai és földrajzi adottságai a megépítésre és üzemeltetésre kedvezően hasson. Figyelemmel kell lenni a telepítésnek arra, hogy a hivatásos állomány és azok családjai kedvező lakáskörülmények közé kerüljenek anélkül, hogy a lakótelepnek a laktanyával közvetlen kapcsolata legyen. Ugyanakkor a hivatásos állomány az adott körülmények közötti legcélszerűbb módon és harcászultság szempontjából rövid idő alatt szolgálati helyére eljuthasson. A laktanyákon belül egymástól elkülönített, de funkcionálisan egymáshoz kapcsolódó körleteket kell a telepítésnél létrehozni. Külön körletként célszerű kialakítani a parancsnokság és a törzsek irodáit úgy, hogy az ott folyó magasabb szintű vezetési tevékenységet a laktanyában folyó élet, és a kiképzéssel közvetlen összefüggő tevékenység, lehetőség szerint ne zavarja.

Következő körletként kell telepíteni a katonák mindennapi életfeltételeit biztosító épületeket. Ezek elsősorban a legénységi elhelyezési épületek. Ezeknek rendelkezni kell a pihenés, egyéni tanulás, tisztálkodás és kisebb csoportos foglalkozások, vagy a művelődés lehetőségeit biztosító helyiségekkel. Ezekhez szorosan kapcsolódnak a konyha-étkezdé,

fürdő és nagyobb összejövetelekhez tágabb teret biztosító kultúrterem épületek. Az épületek telepítésénél elsősorban kell figyelembe venni, hogy a sorállomány elhelyezését biztosító épületektől a raktár és telephely körletek könnyen és gyorsan megközelíthetők legyenek, továbbá, hogy a harckészültségbe helyezés minél rövidebb idő alatt zavartalanul, az egyes alegységek útjának keresztezése, zavarása nélkül biztosítható legyen.

Az előzőekben tárgyalt körletektől elkülönítve és csak megközelítő utakkal összekötve kell telepíteni a raktárakat. Ezen belül is csoportosítva az olyan jellegű raktárakat, melyek a laktanyában folyó étellel kapcsolatosak és azokból gyakran történik anyagkiadás. Ezen raktárakat úgy kell telepíteni, hogy közelebb kerüljenek a település lakókörletéhez. A többi raktárakat, melyek csak adott esetben, külön parancsra kerülnek kiürítésre, úgy kell telepíteni, hogy a kiszolgáló utak a telephely szállító gépkocsijainak tárolási helyéhez csatlakozzanak annak érdekében, hogy a gyors kiürítéshez a szállítóknak a legrövidebb úton rakodási helyüket elfoglalhassák. A megrakott gépkocsik távozási útvonalát a település tervezése során úgy kell kialakítani, hogy az a kijelölt gyülekezési, elvonulási útvonal felé vezessen. Általános irányelvként rögzíthető, hogy általában ezen út olyan legyen, amely biztosítja a raktárak gyors kiürítését, nem akadályozza a szállítójárművek távozását a telephelyről, és a laktanyán belüli forgalmat sem zavarja.

A laktanyán belül egyik lényeges körlet a technikai telephely. Ennek kijelölésénél feltétlen figyelembe kell venni a technikai állomány létszámán kívül azt is, hogy az ott tárolt technika — mely normál, illetve különleges gépjárművekből áll — szükség esetén a telephelyet igen rövid időn belül el tudja hagyni anélkül, hogy forgalmi dugók keletkeznének vagy a gépjárművek összetorlódnának.

Ennek megfelelően a kijelölt gyülekezési körlet felé a telephelynek minimálisan 3—4 elhagyási útvonallal — kijáráttal — kell rendelkeznie. A telephelynek a főbejáraton kívül — mely főbejárat egyúttal az állandó jellegű napi forgalom ki-, illetve bebocsátására szolgál — lehetőleg portmentesített, szilárd burkolatú összeköttetése legyen a legközelebbi közúttal. A laktanya lakókörletével csak olyan jellegű kapcsolat legyen, hogy a személyi állomány a telephelyet gyorsan meg tudja közelíteni. A raktárakkal való összekötését a fentebb említettek szerint kell kialakítani. Általában kerülni kell az olyan megoldást, mely a telephely forgalmát a laktanya lakókörletén, illetve parancsnokság elhelyezési körletén keresztül bonyolítja le. Ezekben a körletekben kizárólagosan az ellátáshoz szükséges közvetlen gépjárműforgalom számára kell utat biztosítani, ezt is lehetőség szerint egy nyomú utakkal, megfelelő forgalom tereléssel, szabályozással (egyirányú utak). Ezen általában, csak a napi élet kiszolgálását biztosító gépjárművek közlekedhetnek (ún. hadtápkocsi), továbbá a parancsnokság és a törzsek munkáját kiszolgáló személygépkocsik.

A telephelyek belső elrendezése, telepítése elégítse ki valamennyi szárazföldi csapatonál rendszeresített technika elhelyezési követelményeit. A telephelynek biztosítani kell a technikai eszközök tárolásán kívül azok rendszeres karbantartásának, ezen belül tisztításának, mosásának lehetőségét az év minden időszakában. A telepítés során ki kell alakítani a

telephely belső forgalmi rendjének irányát, a gépjármű technikai szolgálat előírásaival összhangban. E szerint a telephelyről kiinduló technikai eszköz műszaki ellenőrzését, a visszatérő gépjárművek üzemanyag-gal való feltöltését, mosását, tisztítását, karbantartási munkák elvégzését és utána kijelölt helyre való beállítását. Mindezeket úgy kell a telephely belső forgalmi rendjének biztosítani, hogy a gépjárművek ne keresztezzék egymás útját, a gépjárművek mozgása forgalmi akadályt ne jelentsen.

A javítóműhelyek telepítésénél külön figyelemmel kell lenni arra, hogy a javításra váró vagy javítás alatt levő járművek, melyek többnyire üzenképtelenek, ne zavarják a telephely forgalmi rendjét. A telephelyek kialakításánál feltétlenül biztosítani kell olyan lehetőséget, hogy a napi karbantartási, ellenőrzési munkák területéhez csatlakozóan az időszakos átvizsgálások és átállások részére a javítóműhelyektől elkülönített, de ugyanakkor technikailag kapcsolódó hely álljon rendelkezésre. Célszerű a javító- és karbantartó műhelyeket lehetőség szerint egy zárt blokkba telepíteni, mely minden oldalról gépjárművekkel megközelíthető.

A gépjárművek tárolási helyeit a telephelyen belül, annak figyelembevételével kell kialakítani, hogy az egység nagyságrendjétől függően 5—8⁰/₀-a fűtött elhelyezésben, 20—25⁰/₀-a fedett helyen, a többi gk. szilárd burkolattal ellátott szabadtéri tárolókon — parkolóhelyen — legyen. Ezen százalékos megoszlás a szárazföldi csapatokra érvényes. Természetes, hogy a speciális egységek ennél a megoszlásnál lényegesen több fedett, illetve zárt vagy fűtött tároló helyet igényelnek.

Ennek figyelembevételével a fedetlen parkolóhelyeket úgy kell telepíteni, hogy azokra, vagy legalábbis azok egy részére nagyobb arányú átépítés, vagy a burkolat felbontása nélkül fedett, zárt vagy esetleg fűtött gépjármű tárolók is építhetők legyenek. Ebből következően a szabadtéri tárolók nagyságát, azon a gépjárművek elhelyezését úgy kell megtervezni, hogy a rendszeresített technikai eszközök helyigényének figyelembevételével optimális helykihasználást eredményezzen.

Mindezekon túlmenően a területi adottságok figyelembevételével biztosítani kell a telephely fejlesztési lehetőségeit, továbbá a telephelyen belüli burkolatnak biztosítani kell azt, hogy bármilyen időjárás mellett a gépjárművek rendszeres ellenőrzését és karbantartását el lehessen végezni. Legcélszerűbb — bár igen költséges — a betonút és térburkolat. Ez a burkolatfajta a beruházási költségek magas volta ellenére is fenntartás szempontjából a legoptimálisabb, mivel állagának megőrzése minimális ráfordítást kíván.

Külföldi példák alapján a tárolóhelyek előregyártott burkoló elemekből is építhetők. Hazai viszonylatban, országos szinten azonban még nincs kellő tapasztalatunk és gyártási lehetőségünk.

Jelen tanulmány az újonnan telepítendő laktanyák irányelveit kísérte meg összefoglalni, azonban a meglévő objektumok fejlesztésénél is — ha az adottságok nagy fokú megkötöttséget jelentenek is — törekedni kell az elvek megvalósítására. A felvetett gondolatok alapján kérem az érdeklődők hozzászólását, hogy ezek alapján mielőbb kialakíthatók legyenek a honvédségi objektumok tervezési irányelvei.